

37
B 53

**ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ДОСЛІДНОГО ЦЕНТРУ**

“ЛЮДИНА: МОВА, КУЛЬТУРА, ПІЗНАННЯ”

Том 16

А. МАНЬКО, М. МАНЬКО, А.В. ШАМНЕ

м. Кривий Ріг, Україна

УДК:37.015.3

СПІВВІДНОШЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ, АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

В даній статті автори розглядають взаємозв'язок креативності з акцентуацією характеру та тривожністю. На основі дослідження було зроблено наступний висновок: взаємозв'язок існує між наявністю гіпертимної, демонстративної та сензитивної акцентуаціями характеру та креативністю.

Соотношения креативности, акцентуации характера и тревожности в подростковом возрасте.

В этой статье авторы рассматривают взаимосвязь креативности с акцентуацией характера и тревожностью. Были сделаны следующие выводы: взаимосвязь существует между креативностью и гипертимной, демонстративной, сенситивной акцентуациями характера.

The Correlations creative, accentuation of the nature and alert in teenagers.

Intercoupling creative consider In this article authors with accentuation of the nature and alert. There were are made following findings: intercoupling exists between creative and, diversionary.

На сучасному етапі розвитку інформаційне суспільство висуває до людини нові вимоги щодо вирішення різноманітних проблем, тому перед сучасною освітою стоїть задача переорієнтації з інформаційно-репродуктивної моделі навчання на особистісне і творчо-розвиваюче.

Зважаючи на актуальність вивчення проблематики творчості об'єктом нашого дослідження виступає феномен креативності, предметом дослідження – особливості прояву креативності у підлітковому віці.

Метою дослідження – було виявлення особистісних чинників прояву креативності, зокрема, вивчення особливостей взаємозв'язку між акцентуацією характеру та типом тривожності в підлітковому віці.

Основними методами дослідження були: теоретично-методологічний, аналіз відповідних науково-літературних джерел, тести на креативність та виявлення акцентуації характеру та тривожності, методи обробки та інтерпретації отриманих даних.

Сучасна психологічна наука не сходиться у визначенні природи креативності. Торренс визначає креативність як процес відчуття труднощів, проблем, прогалин в інформації; побудови теорій і формулювання гіпотез, що стосується цих недоліків, оцінки і тестування цих теорій та гіпотез і можливість їх перегляду, перевірки, нарешті – узагальнення результатів [6;76]. Є. де Боно під креативністю розуміє створення нових ідей, поведінку в самоутворюючій інформаційній системі,

яка створює асиметричні моделі. С. Меднік розуміє креативність як процес переформування заданих асоціацій в нові комбінації [Mednick S.A., 1962]. А. Ротенберг розглядає креативність як двуедине «янусове мислення», «гомопросторове мислення», яке забезпечує здатність активно обмірковувати дві протилежні речі одночасно [А. Ротенберг, 1965]. Системний підхід до вивчення креативності представлений у роботі Ф. Баррона та Д.Харрінгтона (1981), які виділяють 4 аспекти проблеми: дослідження творчого процесу, вивчення особистості творця; дослідження креативного середовища яке сприяє творчості.

В роботах багатьох сучасних психологів (С.В. Максимова, О.М.Матюшкін, А.В. Морозов, В.О. Моляко) виділення процесуального, продуктного, особистісного та інтерактивного підходів використовується як основний шлях теоритичного аналізу проблеми креативності.

Найбільш сучасними є моделі креативності К.Урбана (1999) та С.Стенберга. К. Урбан в моделі 4П поєднав усі зазначені аспекти креативності, що дозволило автору проаналізувати чинники, умови та напрямки формування креативності в освітньому просторі.

Однією з останніх за часом виникнення концепції креативності є так звана «теорія інвестування», запропонована Стернбергом. Він порівнює це психологічне явище з роботою інвестора, тобто креативність заключається в здатності купувати ідеї за низькою ціною, а продавати за високою [1;59]. Креативне мислення можна розвивати і необхідним чинником його формування є оточуюче середовище.

Креативність (за Н.В. Козленко) – це сукупність тих особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особистості.

В.Н. Дружинін загальні здібності поділяє на інтелект, навчіння і креативність [5;111].

Існують погляди на креативність, як на складову частину обдарованості яка визначається як високий рівень розвитку будь-яких здібностей. Продовжується дискусія з приводу того, що таке креативність – самостійний психічний процес чи сума інших психічних процесів.

М. Хатський – представник когнітивної теорії «вроджених структур» - стверджує, що мовна компетентність базується на вроджених структурах людської мови, такі структури лежали в основі всіх форм людського інтелекту і когнітивних функцій. Процес розв'язання творчих задач описаний як взаємодія інших процесів (пам'яті, мислення, тощо). Таке вирішення проблеми відповідає поглядам В.М Дружиніна, який стверджує, що творчого процесу як специфічної форми психічної діяльності не існує, творчі здібності прирівнюються до загальних здібностей. Цю точку зору поділяють всі спеціалісти в області інтелекту. Дослідники Ф. Гальтон, Г. Айзенк, Л.Терман, Р. Стернберг, спираючись на дані кореляції між IQ і тестами Гілфорда, прийшли до висновку, що високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей і навпаки.

Оскільки нас цікавили особистісні властивості креативів ми звертали увагу на вивчення стану тривоги як першої емоційної, ситуативної реакції на різні подразники, яка є невід'ємною частиною емоційних переживань учасників будь - якої значимої діяльності, особливо в природних умовах.

Тривожність необхідно розглядати диференційовано, як інтуитивне явище і особистісну характеристику з урахуванням перехідного стану і його динаміки [7;25].

Проблеми акцентуації розглядаються у працях Кречмера, К.Леонгарда, А.Е.Лічко. Акцентуація характеру – це крайні варіанти норми поведінки, при яких певні риси характеру черезмірно посилені, внаслідок чого з'являється вибіркова безпорадність по відношенню до деяких психологічних впливів.

Психологи, які займаються проблемою характеру вважають, що менше 40% дорослих людей мають збалансований характер. Автор цієї гіпотези відомий психолог К. Леонгард вважає, що творчі особистості не можуть мати збалансованого характеру. Не можна не згадати і про відношення яке існує між акцентуацією характеру і геніальністю або високою обдарованістю. К.Леонгард виділяє такі види акцентуації характеру – лабільний, гіпертимний, циклоїдний, демонстративний, сензитивний, астенно – невротичний, нестійкий [2;148].

Емпіричне дослідження проводилося на базі Жовтневого ліцею міста Кривого Рогу. В експерименті брали участь учні 9-А класу фізико математичного спрямування та 9-Б класу суспільно – гуманітарного факультету. Вік піддослідних становив 13 – 14 років.

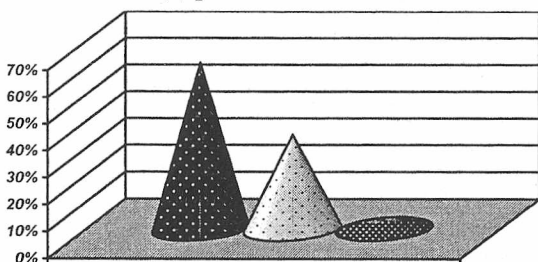
Діагностика креативності проводилася за методиками Торренса "Газета" та "лінійка" [4; 57]. Тести проводилися в груповому варіанті, при цьому було враховано, що креативність проявляється в повній мірі лише в сприятливих умовах. Щоб мінімізувати негативні фактори, учнів дев'ятих класів було зорієнтовано на вивчення їх здібностей.

Для визначення акцентуації характеру підлітків було обрано методику Шмішека [3; 69]. Для визначення рівня тривожності серед учнів зазначених класів використовувалася методика Прихожан А. М. (шкала особистісної тривожності для учнів 13 – 16 років) [6;126].

У дослідженні взяли участь 53 учні.

За Т – шкалою учні були поділені на три групи: низький рівень креативності від 20 до 35 балів; середній рівень креативності – 40 – 60 балів (діаграма 1); високий рівень креативності від 65 – 100 балів (не виявлено).

Відсотковий розподіл учнів за методикою Торренса "Газета" та "Дерев'яна лінійка"

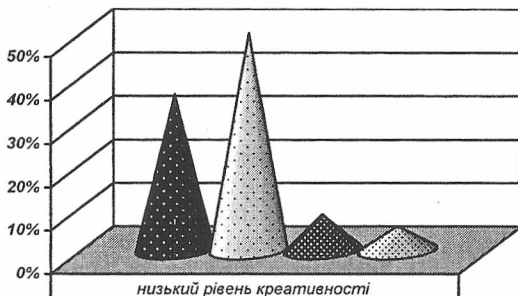
■ низький рівень креативності	62%
□ середній рівень креативності	35%
■ роботи, які не були враховані	3,70%

62% учнів були віднесені за трьома показниками біглисть, гнучкість, оригінальність до першої групи (низького рівня креативності). При цьому частка учнів 9-Б класу складає у цій категорії близько 89%, що у 2,5 рази перевищує частку 9-А класу. Учні 9-А класу більше серед дітей з середнім рівнем креативності, а саме 64,2%, натомість як цей показник в 9-Б складає лише 10,3 %. Не вдалося виявити жодного учня з високим рівнем креативності.

Результати особистісної тривожності учнів з різним рівнем креативності представлено в діаграмах №2,3.

Діаграма № 2

Показники рівня тривожності для учнів з низьким рівнем креативності

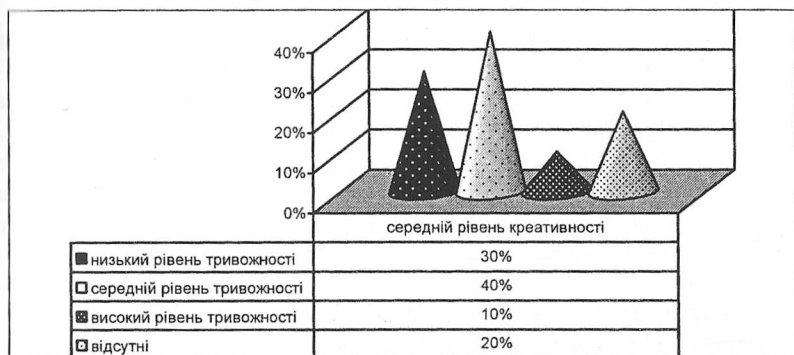

■ низький рівень тривожності	36%
□ середній рівень тривожності	50%
■ високий рівень тривожності	8,30%
□ відсутні	5,50%

З діаграми №2 видно, що для учнів з низьким рівнем креативності характерним є середній рівень тривожності (50%), тоді як низька тривожність складає близько 36%.

Діаграма № 3

**Показники рівня тривожності для учнів
з середнім рівнем креативності**

Отже, для учнів з низьким рівнем креативності характерним є середній рівень тривожності (50%). Переважаючим середній рівень тривожності (40%) є і серед учнів, які за даними тесту "Газета" та "Дерев'яна лінійка" були віднесені до середнього рівня креативності. Проявився в цих групах і низький рівень тривожності, який для дітей з низьким рівнем креативності становить 36%. Серед учнів з середнім рівнем креативності цей показник дорівнює 30%. Невеликий відсоток у групах з різними рівнями креативності склали учні, що мають високу тривожність. Так, учні з низьким рівнем креативності, що мають високу тривожність становлять близько 8%, висока тривожність у дітей з середнім рівнем креативності проявилася у 10%.

Взаємозв'язок акцентуації характеру і креативності представлений у таблиці № 1.

Таблиця №1

Співвідношення рівня креативності з акцентуацією характеру

Акцентуації	Середній рівень креативності (% учнів)	Низький рівень креативності (% учнів)
гіпертимний	27	16
лабільний	3	21
сензитивний	11	3
демонстративний	24	3
Не визначений	38	48

Для дітей з низьким рівнем креативності притаманні наступні типи акцентуацій: сензитивний та астенно – невротичний (3% від загальної кількості дітей), невротичний (9%), гіпертимний (16%), лабільний (21%). У 48% - дітей тип акцентуації не виявлений.

Слід відмітити, що в середній групі переважає гіпертимний тип – 27%, демонстративний тип (24%). Для даної групи є характерним відсутність циклоїдного типу.

Діти які не пройшли тест за шкалою неправдивості переважають серед піддослідних з низьким рівнем креативності, натомість, як у середній групі цей показник є нижчим. Це свідчить про те, що некреативи при тестуванні намагалися показати себе кращими для того, щоб відповідати соціальним очікуванням. Для середньої групи найбільш характерними є гіпертимний (27%), демонстративний (24%) та сензитивний (1%) типи акцентуації характеру, що значно перевищує частку аналогічних типів акцентуації характеру в дітей з низьким рівнем креативності. Тобто, як бачимо для дітей, які мають вищий рівень креативності, порівняно з своїми однолітками, переважає гіпертимний, демонстративний та сензитивний типи акцентуації.

В результаті дослідження ми виявили взаємозв'язок між наявністю гіпертимної, демонстративної та сензитивної акцентуації характеру та креативністю; не виявили значущих зв'язків між креативністю та тривожністю. Можна припускати, що особистісна тривожність в значній мірі, обумовлена особливостями підліткового віку.

Список використаної літератури

1. Гнатко Н.М. Проблемы креативности и явление подражания. – М.: ИП РАН, 1994.
2. Леонгард К. Акцентуированные личности. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997.
3. Личко А.Е., Иванов Н.Я. Диагностика характера подростков. Психологический диагностический опросник для подростков. – СПб.: Фарминдекс, 2001.
4. Лосева Н. Методика диагностики креативности. – М., 1997.
5. Розвиток і діагностика здібностей / Під ред. Дружиніна В.В., Шадрікова. – М.: Наука, 1991.
6. Эфроимсон В.П. Загадка гениальности. – М.: Знание, 1991.